

LECTIO MAGISTRALIS, Hrvatsko katoličko sveučilište, 30. X. 2017.

**Borba protiv siromaštva, izgradnja mira, potraga za dijalogom:
međunarodni odnosi u učenju pape Franje**

Uzoriti,
Preuzvišeni,
Ugledni profesori,
Dragi studenti,
Dame i gospodo,

Posebno sam zahvalan na pozivu upućenom od strane Hrvatskog katoličkog sveučilišta, akademske institucije koja predstavlja referentnu točku ne samo za hrvatsku crkvenu zajednicu, nego također za formaciju novih generacija i za uspostavljanje one nužne povezanosti kršćanske poruke sa svijetom kulture. Kako nas podsjeća učenje Drugog vatikanskog koncila, shvaćanje i prihvaćanje, ukoliko se izrazi preko kulture, na neki je način svjedočenje vjere i glavni put za doprinos da se „povezuju poznavanje novih znanosti i nauka, kao i najnovijih pronalazaka, s kršćanskim običajima i s obrazlaganjem kršćanskoga nauka, da njegovanje religioznoga duha i čestitost u njima napreduju ukorak sa znanstvenom spoznajom i sa svakodnevnim napredovanjem tehničkih umijeća.”¹

Taj doktrinalni pokazatelj još više vrijedi u ovom povijesnom razdoblju, kada, kako papa Franjo kaže „postoji jedna uniformirajuća globalizacija koja odbacuje i same kulture, reducirajući tako identitetske čimbenike svakoga naroda koji sačinjavaju neminovno nasljedstvo na osnovu zdravoga društvenog razvoja.“² Sve više obijesna uniformnost uspjela je izazvati „dramatičnost i obeshrabrenost mnogih osoba, koje su doslovno izgubile smisao života. Takva tragedija ojačala je dugogodišnjom ekonomskom krizom koja stvara nepovjerenje i favorizira društvenu konfliktnost“.³ U ovaj se kontekst uklapa akademska formacija, istraživanje, poučavanje, propitujući cjelokupnu akademsku zajednicu da procijeni, reagira i predloži nove putove kako bi se pružili odgovarajući odgovori.

Po svojoj naravi, dakle, *Universitas* preko svih svojih elemenata pozvana je otvoriti se prema dimenziji koja je sposobna nadići ne samo izazove, već prepreke i granice, znajući dobro koliko je važno znanje i razmatranje o onome što nas okružuje. Zatim, u našem slučaju, naziv „katoličko“ koje je pripisano ovoj *Alma Mater*, nalaže da razumijemo koliko je važno biti i osjećati se dijelom ove ljudske obitelji koju

¹ *Drugi vatikanski koncil*, Pastoralna konstitucija *Gaudium et Spes*, 62. Dostupno na: http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_it.html.

² *Govor Diplomatskom zboru pri Svetoj Stolici*, 12. siječnja 2015. Dostupno na: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/january/documents/papa-francesco_20150112_corpo-diplomatico.html.

³ *Ibid.*

„neće razoriti nikoje vrijeme, jer je tvore ljudi, ravnopravni dionici naravnog dostojanstva”,⁴ kako nas podsjeća učiteljstvo Crkve.

Iako su kratke ove napomene o poslanju katoličkih sveučilišta, potrebne su za ovu raspravu koja se želi zaustaviti na tumačenju međunarodnih odnosa pape Franje, nastojeći istaknuti valjanost s obzirom na činjenice i mogućnosti pogleda u središte konkretnih problema. Vjerujem da je za sve nas jedan od načina kako otkriti mnogobrojna stajališta otvorena učiteljstvom Pape. Učiteljstvo koje pokazuje svoje bogatstvo svakog dana te se objavljuje veoma učinkovito zbog toga što se u njemu sjedinjuju pored jasnoće nauka, sposobnost slušanja i direktne uključenosti, ostavljajući učinak u svakom djelokrugu. Ne osvrćem se samo na medijsku dimenziju, koja u našem svijetu posjeduje gotovo glavnu ulogu, nego kako je već poznato, riskira da istakne ili naprotiv relativizira događaje, angažman i zauzeta stajališta. Misao, stoga, prvenstveno slijedi Papino iščitavanje zadaće Crkve i poticanje da se suoči sa svim što se događa u svijetu, poštujući naravno autonomiju vremenskih stvarnosti, kako ističe Drugi vatikanski koncil, ali ne izbjegavajući pitanja današnjih društava, uključujući i odnose koji se uspostavljaju između protagonista međunarodnog života.

Motreći međunarodne odnose, papa Franjo ne ograničava se da točno odredi poimanja različitih situacija ili značenja zauzetih stajališta različitih čimbenika, već nam pomaže kako bismo razumjeli koja su mjesta na kojima se može uvrstiti kršćanska poruka. Promatrajući bit ovoga učiteljstva, uočavamo kako su dva temeljna pitanja na koja Papa predlaže odgovore: postoje li elementi noviteta s kojima se Crkva i njezino djelovanje u Međunarodnoj zajednici suočava? Jesu li smjernice, koje potječu iz crkvenog učiteljstva, u stanju nositi se s usporedbom s međunarodnim kontekstom i međuljudskim odnosima između svojih protagonista?

Svima je jasno koliko je učiteljstvo pape Franje dužno koncilskim smjernicama jasno danim u *Gaudium et Spes*, promišljajući jednu obnovljenu metodologiju odnosa između Crkve i svijeta. Metodologija koja pred pitanjima i postavljenim životnim izazovima naroda kao cilj ima pronaći „prikladnijim načinom kako će priopćiti kršćanski nauk ljudima svojega vremena”, bez ograničenja „pologa vjere, odnosno vjerske istine.”⁵ Podsjeća nas Papa, prošlog, 11. listopada, povodom 25. obljetnice objavljivanja *Katekizma Katoličke Crkve*: „Nije dovoljno (...) pronaći novi jezik za izreći vjeru oduvijek: potrebno je i hitno da, ispred novih izazova i stanovišta koje se

⁴ *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, 432. Dostupno na:

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_it.html.

⁵ *Gaudium et Spes*, 62.

otvaraju za čovječanstvo, Crkva može izraziti novosti Kristova Evanđelja koje, iako skrivene u Riječi Božjoj, nisu još izašle na svjetlo.“⁶

Takva usmjerenost, ako se prenese na međunarodne odnose, pokazuje koliko je važno nadići pragmatičnost današnjice toliko potraživanu u ime efikasnosti, ali gotovo uvijek kao sredstvo pristupa koje izbjegava razjasniti uzroke i posljedice pojava, kako bi se ostalo vezano samo na pojavnosti. Kako jednostavno možemo otkriti na svjetskoj razini, suočeni smo s težnjom za novim senzacijama koja sprečava da se promisli o onom što se događa, također u pogledu fenomena koji dovode u ozbiljnu opasnost suživot između naroda i nacija. Ovdje je dovoljna samo jedna referentna točka: manjak pažnje prema našem „zajedničkom domu“, sa svojim potrebama i svojim kataklizmama pred kojima nas papa Franjo poziva na *ekološko obraćenje* koje će biti kadro izniknuti kreativnost i entuzijazam, upravo kako bi se na odlučan način suočilo s velikim svjetskim pitanjima.⁷

Stoga je također potrebno povratiti temelje međunarodnog života, ali s pristupom odozdo, tj. započeti s odnosom između osoba, što je stožer svakog djelovanja, koje je kadro s jedne strane „potaknuti socijalne posljedice“,⁸ a s druge strane obvezati na „razmišljanje o etici međunarodnih odnosa.“⁹ Ovaj oporavak uključuje također osnovna načela međunarodnog života, o kojima se promišlja o nužnoj aktualizaciji. Pri obraćanju na parlamentarnom zasjedanju Vijeća Europe, papa Franjo je objasnio, zapravo, da je: „za hodati prema budućnosti potrebna prošlost, potrebni su duboki korijeni, a također služi hrabrost ne sakriti se ispred sadašnjice i njezinih izazova. Potrebni su hrabrost i sjećanje, zdrava i ljudska utopija.“¹⁰

Tumačenje koje se postavlja na tragu izgovorenih riječi, kad je bio izabran, kada se predstavio kao onaj koji dolazi „s kraja svijeta“, ali odmah pokazujući sposobnost čitanja situacija i međunarodnih činjenica na potpuno originalan način. Štoviše, nekoliko dana nakon početka svojeg pontifikata, upoznavajući svijet diplomacije, preko predstavnika vlada akreditiranih pri Svetoj Stolici, predložio im je pojedine ciljeve koje bi trebalo slijediti u međunarodnim odnosima, pridružujući ih jednoj metodi. Izdvojio je između referentnih točaka za djelovanje svih zemalja obvezu „boriti se protiv

⁶ Sudionicima susreta organiziranog od Papinskog vijeća za promicanje Nove evangelizacije, 11. listopada 2017. Dostupno na: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2017/october/documents/papa-francesco_20171011_convegno-nuova-evangelizzazione.html.

⁷ Usp. Enciklika *Laudato Si'*, 220. Dostupno na: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html.

⁸ Apostolska pobudnica *Evangelii Gaudium*, 180. Dostupno na: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html.

⁹ Usp. *Laudato Si'*, 50.

¹⁰ *Govor Vijeću Europe*, 25. studenog 2014. Dostupno na: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2014/november/documents/papa-francesco_20141125_strasburgo-consiglio-europa.html.

siromaštva kako materijalnog, tako duhovnog; graditi mir i mostove,¹¹ tražeći od onih koji su stvaratelji i protagonisti svjetskog scenarija da koriste kao radnu metodologiju dijalog: „između nas (...), između mjesta i kultura međusobno dalekih, (...) između različitih religija, (...) s nevjernicima.“¹² Bilo je jasno da se Papa odmah osvrnuo na konkretno, od trenutka kad ciljevi i metoda nisu predstavljeni samo kao jednostavna dopuštenja, nego kao jednaka sredstva kako bi se izbjeglo da prevladaju „razlike koje odvajaju i ranjavaju, ali, također u raznolikosti, pobjeđuje želja za izgradnjom istinskih prijateljskih veza između svih naroda”.¹³ Već u tom su se trenutku ti izričaji pojavili kao neuobičajeno tumačenje i bez direktne poveznice s jezikom često upotrebljavanim u diplomaciji, ali koji su ostavljali da se shvati kako postoji konkretna namjeravana želja. Bili su zapravo apel na onaj zdravi realizam koji je nužan za razumijevanje međunarodnih odnosa, kojima se trebaju pružiti alati i pokazatelji.

Poruka, koja je pružena međunarodnoj zajednici, bila je sljedeća: bilo tko – osobe ili institucije – može otkriti koliko siromaštvo, sukobi i suprotnosti karakteriziraju naš svijet i uvjetuju budućnost. Ovo ne može ostaviti mirnim onoga koji posjeduje odgovornost i pozvan je da djeluje na različitim razinama i odgovornostima. Osim toga, za efikasno djelovanje potrebna je kontinuirana obnova: „diplomacija – govori Papa – ima novu važnost u razvijanju međunarodnih strategija za sprečavanje ozbiljnih problema koji će na kraju pogoditi sve.“¹⁴ Dakle, uloga je diplomacije usmjerena na upravljanje međuovisnosti situacija i čimbenika koji karakteriziraju našu svakodnevicu, pronalazeći moguća protusredstva i rješenja.

1. *Borba protiv siromaštva*

Brzi pregled međunarodne stvarnosti dovoljan je za razumjeti kako se borba protiv siromaštva u svojim različitim oblicima i kontekstima nalazi u centru pažnje različitih sudionika međunarodnih odnosa. Ako su države općenito okrenute k jednostranim rješenjima ili upućene zaštititi vlastitu sferu teritorijalne i ekonomske autonomije, međuvladine institucije su od tog cilja učinile najkonzistentniji dio svoga djelovanja. Trud koji se nastavlja i koji je sad postigao pozitivne rezultate, iako diferencirane, usprkos neizvjesnim prilozima i konkretnoj raspoloživosti, kako pokazuje smanjenje javne pomoći razvitku, koji je temelj međunarodne suradnje.

Ovim činom papa Franjo identificira strukturalni aspekt, odnosno jedan od onih elemenata koji upravljanje međunarodnih odnosa ubraja među tzv. ključne čimbenike izvodivosti (*key performance indicators*). Riječ je o nedostatku ideje

¹¹ *Govor Diplomatskom zboru pri Svetoj Stolici*, 22. ožujka 2013. Dostupno na: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2013/march/documents/papa-francesco_20130322_corpo-diplomatico.html.

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Laudato Si'*, 175.

globalizacije za objasniti događajuće pojave, kao i za motivirati učinke, tj. aktivnosti i posljedice na domaćoj i međunarodnoj razini. Zapravo, živimo u svijetu koji je sigurno učinio od globalne dimenzije esencijalnu sastavnicu ekonomske stvarnosti i društvenog življenja, ali ta dimenzija ne bi smjela više sakriti očigledan paradoks: u načelu, svakoj je osobi dano osjećati se dijelom jedne cjeline, ali u praksi ideja globalnog nije u stanju ukloniti prepreke i isključivanja. Štoviše, pitanje ograničenog pristupa – sigurnosti, miru, tržištu, resursima, mreži – pokazatelj je sve očiglednije nazočne nejednakosti na planeti. Jedna od takvih situacija određena je s jedne strane djelovanjem motiviranim gotovo isključivo posebnim i ograničenim interesima – nacionalnim ili međunarodnim – iako smatranim globalni, ističući uvijek tako stav sve više obilježen da se objasni u ime efikasnosti svako djelovanje poradi dobiti, zarade, sve na štetu onih najslabijih. Za papu Franju, protagonisti međunarodnih odnosa moraju se suočiti s ovom stvarnošću, s kritičkim ali konstruktivnim pristupom. Krajnji cilj treba biti ne isključiti, zato što „isključivanje pogađa, u samom korijenu, pripadnost društvu u kojem se živi, jer oni koji su isključeni ne postaju samo građani drugog reda, niži sloj, ljudi na periferiji, obespravljani, nego, oni više nisu ni njegov dio. Isključeni nisu samo 'izrabljeni' već su otpadci, viškovi.“¹⁵

Riječ je o jednoj poziciji koju Papa nije propustio prikazati u kontekstu velikih međunarodnih zasjedanja, navodeći tragediju siromaštva i gladi kao paradigme isključivosti, ali razvijajući također potrebu djelovanja u korist razvoja sposobnog saslušati svaku osobu glede suradnje koje se direktno tiče. U Ujedinjenim narodima 25. rujna 2015., u trenutku kada je usvojena *Agenda 2030 za održivi razvoj*, papa Franjo kaže: „Kako bi se (...) konkretni muškarci i žene mogli otrgnuti od ekstremnog siromaštva, potrebno im je priznati da su dostojni igrači svoje sudbine. Integralni ljudski razvitak i potpuno življenje ljudskog dostojanstva ne smiju biti nametnuti. Moraju biti konstruirani i realizirani od svakoga, od svake obitelji, u zajedništvu s drugim ljudskim bićima i u pravednome odnosu s okolišem u kojem se razvija čovjekova socijalnost – prijatelji, zajednica, sela i općine, škole, tvrtke i sindikati, provincije, nacije.“¹⁶

Dva su strukturalno povezana elementa u tome: cjelovitost razvoja, tako da se dozvoli manifestacija čovjekova dostojanstva u svojoj punini i u svakoj svojoj ambiciji bez da bude ranjena; i promišljen i elaboriran odozdo plan, odnosno izričaj korisnika i njihovih zahtjeva. O ovome je usmjerenju papa Franjo, 16. listopada prošle godine u FAO-u, ponudio jednu praktičnu implementaciju, pozivajući se konkretno na poljoprivredni i ruralni razvoj: „Današnja stvarnost traži veću odgovornost na svim razinama ne samo za jamčenje potrebne proizvodnje ili pravedne raspodjele zemaljskih dobara – ovo bi trebalo biti očito – već iznad svega traži zaštitu prava svake osobe da se

¹⁵ *Evangelii Gaudium*, 53.

¹⁶ *Govor na Generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda*, 25. rujna 2015. Dostupno na: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/september/documents/papa-francesco_20150925_onu-visita.html.

hrani po svojim potrebama, također sudjelujući u odlukama koje se odnose ne osobu i na realizaciji njezinih ambicija, bez da se mora odvojiti od svojih najdražih.“¹⁷

Taj Papin pogled ne zaboravlja da je danas borba protiv siromaštva okarakterizirana pitanjem rada, koje, kao da je izbrisalo ljudski čimbenik, a u korist usmjerenja koja se, u ime neposredne dobiti i isključivog tehnokratskog pristupa, na negativan način odražavaju na društvene odnose unutar neke zemlje, kao i na međunarodnoj razini. Činjenica koja se uvijek sve više tiče stvarnosti novih generacija u kojima se isprepliću neizvjesnost i manjak zaposlenja, dakle, situacije koje negiraju bitno dostojanstvo osobe. Za papu Franju, riječ je o teškom izazovu tumačenja oko načina razumijevanja potrebe za radom koje „je sastavni dio smisla života na ovoj zemlji, put sazrijevanja, ljudskog razvoja i osobnog ispunjenja.“¹⁸

Ovo znači da jedna država ne može zacrtati politike i planirati aktivnosti koje prouzroče zlo drugima, što se događa kada ljudsko djelovanje uništava, čak na ireverzibilan način, različite ekosisteme ili prekida tijekom prirodnih pojava. Umjesto toga zemlje su pozvane djelovati kako bi svaka zajednica bila sačuvana u svojem dostojanstvu, odnosno u svojim najdubljim težnjama. Za papu Franju ova pažnja prema *drugom* posjeduje neposredno praktičan ishod u jamstvu za zaposlenje nasuprot nezaposlenosti i manjku osnovnih sredstava za omogućavanje oblika „dostojnog rada“ (*decent work*); o čemu je otvorena rasprava na međunarodnoj razini, kako je to razvidno u djelovanju Međunarodne organizacije rada. Jedno od gledišta koje, naravno, zahtijeva da se pomogne siromašnima ili nezaposlenima, imajući pri svijesti kako je uvijek riječ o „privremenom rješenju, kojemu se pribjegava u izvanrednim situacijama” s obzirom na to da glavni cilj ostaje „da im se omogući dostojanstven život putem rada.”¹⁹ Još jedanput ljudsko dostojanstvo postaje ključ za razumijevanje i posljednji cilj.

2. Izgradnja mira

Referiranje na mir upućuje nas na otkrivanje uloge koju mir oduvijek ima u međunarodnim odnosima, ponekad identificiran kao vrijednost, u drugim slučajevima kao cilj koji se treba postići i kao želja osoba i naroda. Jedna je činjenica sigurna: mir ne može biti doli rezultat višestrukih elemenata, često uzajamno vrlo raznolikih, no svih esencijalnih i u međusobnom odnosu, „počam od nepravедnosti.”²⁰ Kako pokazuje međunarodna rasprava koja je uvijek u potrazi za novim rješenjima, jer su i nove

¹⁷ Govor u FAO-u povodom Svjetskog dana hrane, 16. listopada 2017., 1. Dostupno na: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2017/october/documents/papa-francesco_20171016_visita-fao.html.

¹⁸ *Laudato Si'*, 128.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ Govor Diplomatskom zboru pri Svetoj Stolici, 9. siječnja 2017. Dostupno na: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2017/january/documents/papa-francesco_20170109_corpo-diplomatico.html.

prijetnje, i ona prvenstveno usmjerena na izgradnju zajedničkih stajališta, jedinih koje su u stanju predložiti pravi mir.

Razvidno je iz aktivnosti različitih međuvladinih institucija koje pred prijetnjama miru traže povezati težnje i namjere s aktivnošću za razoružanjem, za ukidanjem trgovine oružjem, poštivanja ljudskih prava i identiteta, nadilazeći neki apstraktan pristup miru. U tom smislu zanimljivo je razumjeti da u odnosu na mir, koristeći zdrav realizam, papa Franjo razmišlja o tematici konflikta, polazeći od konstatacije kako se „konflikt ne smije ignorirati ili skrivati. Mora se prihvatiti.”²¹ Samo prihvaćajući ga i poznavajući ga u uzrocima i u protagonistima „može se riješiti i preobraziti u prsten povezanosti novog postupka kojega 'mirotvorci' dovode u stvarnost.”²²

Taj mirotvorac je konstantna referentna točka, koja postaje istinski i vlastiti poziv u *Poruci za Svjetski dan mladih 2017*: nije dovoljno zazivati mir ako se ne usvoji „stil mirotvoraca“. Zapravo, mir je viđen kao alternativa svakom obliku nasilja koji zadire u obiteljski život ne samo teorijski, već kao konkretna stvarnost koja dovodi „do nasilnih migracija i neizmjerne patnje, jer je neizmjereno velika količina resursa namijenjena vojnim svrhama i svakodnevnim zakidanjem ambicija mladih, obitelji u teškoćama, starijih, bolesnih, velike većine stanovnika svijeta.”²³

Biti, dakle, mirotvorac. No, kako? Prema Papi favorizirajući osobni stav koji nas dovodi do toga da oni koji žele biti mirotvorci pronalaze nadahnuće za ponašanjem u skromnosti, jer „ne može se pružiti mir bez skromnosti. Gdje postoji taština, uvijek postoji i rat, htijenje pobijediti drugoga, vjerovati u svoju superiornost. Bez skromnosti nema mira, a bez mira nema jedinstva.”²⁴ Biti poniznim da bi se stvorio mir: u tome je bit djelovanja na koje su pozvani oni koji žele mir, počevši od onih koji, kao onaj koji vam govori, svakodnevno djeluju na međunarodnoj sceni.

Papina vizija pokazuje kako ideja mira pretpostavlja međunarodni red čvrsto usidren u cilju uređenog suživota među narodima, koji zahtijeva na prvom mjestu onemogućiti uzroke koji mogu izazvati rat: „potrebno je obnoviti sva najviše odgovarajuća sredstva kako bi se konkretizirala težnja k pravednosti i k miru

²¹ *Evangelii Gaudium*, 226.

²² *Poruka Konferenciji "Nonviolence and Just Peace: Contributing to the Catholic Understanding of and Commitment to Nonviolence"*, 6. travnja 2016. Dostupno na: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/messages/pont-messages/2016/documents/papa-francesco_20160406_messaggio-non-violenza-pace-giusta.html.

²³ *Poruka za Svjetski dan mira*, 1. svibnja 2017., 6. Dostupno na: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/messages/peace/documents/papa-francesco_20161208_messaggio-l-giornata-mondiale-pace-2017.html.

²⁴ *Propovijed u Svetoj Marti*, 21. studenog 2016. Dostupno na: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/cotidie/2016/documents/papa-francesco-cotidie_20161021_facciamo-spazio.html.

muškaraca i žena danas.”²⁵ Da bi se to ostvarivalo, potrebno je da u svakoj državi imaju aktivnu zadaću oni koji posjeduju javne funkcije, koje se ne mogu „ograničiti na jamčenje sigurnosti vlastitih građana – koncept koji se lako može svesti na jednostavno 'tiho življenje'.”²⁶ Štoviše, autoritet je vlasti „pozvan biti istinskim promicateljem mira i mirotvorcem. Mir je jedna 'aktivna vrlina', koja zahtijeva trud i suradnju svake osobe i cjelokupnog društvenog tijela u svoje zajedništvu.”²⁷ Primjerice, ovdje jest uloga diplomacije koja se postavlja kao privilegirano sredstvo za ujedinjenje različitih ideja, oprečnih političkih pozicija, religijskih perspektiva i ujedno različitih ideologija, unatoč preprekama postizanja mira pozvana je, prema Papi, razvijati originalne ideje i inovativne strategije „sve dok se s većom kreativnom smjelošću ne pronađu nova i održiva rješenja.”²⁸ Takav stav, ako je u potpunosti usuglašen, može potaknuti diplomatsku aktivnost prema svojim istinskim ciljevima koji ostaju između sebe međuovisni i traže od svih uključenih subjekta raspoloživost zajedno se uključiti u hrabroj ustrajnosti. Samo tako orijentirana međunarodna aktivnost, podupirući integraciju između država, pružanjem odgovora na nove izazove, uvođenjem jedne prave i istinske demokracije i dobre vlade, doprinosi pružanju odgovarajućih odgovora na iščekivanja naroda, poradi promicanja cjelovitog rasta, koji neće biti jednostavne izjave ili elementi jednostavne usporedbe. Prepoznat će se da su čvrste pretpostavke mira, sigurnosti, razvoja, poštivanja ljudskih prava.

Važan je koliko i aktualan Papin poseban komentar o ratu koji ponovno iznosi koncilski nauk, ali umeće određene nove elemente, koji su također zasnovani na razvitku međunarodnog prava u pojmovima regulacije, upotrebe i institucionaliziranja korištenja sile u mogućim scenarijima. Papa Franjo, dapače, ne sumnja kad insistira kako je „posljednji i najdostojniji cilj ljudske osobe i zajednice ukidanje rata. Uostalom, kako je znano, jedina osuda na Drugom vatikanskom koncilu bila je osuda rata, naime u spoznaji da rat, do tad, još nije odstranjen iz ljudske stvarnosti, Koncil je zaključio da kad se jednom iscrpe sve mogućnosti za mirnim rješenjem, dotle se neće moći zaniijekati vladama pravo na zakonitu obranu’ (*Gaudium et Spes*,79).“²⁹

S obzirom na prošle uzroke sukoba, Papa naglašava ravnodušnost, rezimiranu onim propitivanjem koju definira kao podrugljivu krilaticu rata: „Što me se tiče?”³⁰ Ravnodušnost prema situacijama koje određuju konflikti, no prvenstveno

²⁵ Poruka povodom konferencije „Nonviolence and Just Peace: Contributing to the Catholic Understanding of and Commitment to Nonviolence, 6. travnja 2016.

²⁶ Govor Diplomatskom zboru pri Svetoj Stolici, 9. siječnja 2017.

²⁷ Ibid.

²⁸ Govor Diplomatskom zboru pri Svetoj Stolici, 11. siječnja 2016. Dostupno na:

http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2016/january/documents/papa-francesco_20160111_corpo-diplomatico.html.

²⁹ Poruka povodom konferencije „Nonviolence and Just Peace: Contributing to the Catholic Understanding of and Commitment to Nonviolence, 6. travnja 2016.

³⁰ Propovijed na *Sacrario Militare di Redipuglia*, 13. rujna 2014., na obilježavanju stote obljetnice Prvog svjetskog rata. Dostupno na: https://w2.vatican.va/content/francesco/it/homilies/2014/documents/papa-francesco_20140913_omelia-sacrario-militare-redipuglia.html.

ravnodušnost prema osobama uključenima u ratove s bilo koje strane. Oko neposrednih uzroka poznata je tvrdnja da danas svijet živi jedan „rat koji se odvija 'u dijelovima', sa zločinima, masakrima i razaranjem.“³¹ Odnosno, u središtu smo različitih sukoba s uzrocima i razvojem i koji, premda posjeduju lokalnu razinu, direktno utječu na opće međunarodne odnose. Zatim s istim realizmom dodaje: „iza kulisa su interesi, geopolitički planovi, žudnja za moći i novcem, industrija oružja.“³² Intuicija koja odlično predočuje sliku sukoba i pruža krucijalni prostor za djelovanje: potraga za mirom traži povratak na temelje međunarodnog života, jer neće se posjedovati istinski mir „bez priznanja pojedinih nepremostivih prirodnih etičkih granica i bez neposrednog postignuća stupova ljudskog integralnog razvitka.“³³

Pitanje čvrstih i strukturiranih temelja, ujedinjena s idejom ljudske osobe u svojoj cjelovitosti, jesu antiteza „vjerovanju da će samo teorijsko i apriorističko rješenje dati odgovor na sve izazove.“³⁴ Višestruki su elementi za suočiti se, počevši od napuštanja kategorije neprijatelja, što znači imati „hrabrost nadići površnost konflikta“,³⁵ uvažavanja drugog u svojem najdubljem dostojanstvu, sve do trenutka kad cjelina bude prevladala nad sukobom i kad bude „moguće razviti zajedništvo u različitosti.“³⁶

Analiza pape Franje ne zaustavlja se na uzrocima sukoba, već ukazuje na put rješenja koje je u stanju poništiti dramatične posljedice, koje proizlaze iz „mentaliteta odbacivanja i kulture zatočeništva“³⁷ koje zazivaju i podržavaju rat. Odavde poziv da se poduzme „iskreni hod u uzajamnoj vjernosti i bratskom pomirenju koji će dozvoliti nadići aktualnu krizu.“³⁸ Dakle, bratstvo je prijedlog poput protulijeka ratovima sve dok je u stanju nadići egoizam koji karakterizira „mnoge muškarce i žene, koji štoviše umiru od bratske i sestrinske ruke jer se ne znaju prepoznati kao takvi, odnosno kao bića stvorena za uzajamnost, za zajedništvo i za dar.“³⁹ No bratstvo može postati također i sredstvo za zaustavljanje konflikta i za određivanje uvjeta mira ono ako postane pokretač jedne „nove socijalne i ekonomske suradnje, slobodne od ideoloških uvjeta, koja bi se znala suočiti s globaliziranim svijetom, održavajući živim onaj osjećaj solidarnosti i uzajamnog dobročinstva.“⁴⁰

C

³¹ *Ibid.*

³² *Ibid.*

³³ *Govor na Generalnoj skupštini UN-a*, 25. rujna 2015.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ *Evangelii Gaudium*, 228.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Govor Diplomatskom zboru pri Svetoj Stolici*, 12. siječnja 2015.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ *Poruka za XLVII. svjetski dan mira*, 1. siječnja 2014. Dostupno na:

http://w2.vatican.va/content/francesco/it/messages/peace/documents/papa-francesco_20131208_messaggio-xlvi-giornata-mondiale-pace-2014.html.

⁴⁰ *Govor Vijeću Europe*, 25. studenog 2014.

3. *Potruga za dijalogom*

Kako je rečeno na početku ovih promišljanja, učenje pape Franje o međunarodnim odnosima želi ciljevima pridružiti i metodu: potraga za dijalogom. No, ovo je moguće samo ako „ne ostavimo da se natalože teškoće i zamjeranja, već damo mjesto dijalogu, koji je najbolji protulijek individualizmu toliko raširenom u kulturi našega vremena.”⁴¹ Jedan od pokazatelja koji predočuje sliku *gradnje mostova*, od Pape često spomenute, i dakako primjenjive ne samo na odnose međunarodne zajednice, nego u svakom segmentu društvenog života, jest cjelokupna crkvena dimenzija ili potraga i podjela znanja, koje se ostvaruje na jednom Sveučilištu.

U međunarodnom sučeljavanju dijalog označuje da ispred različitih pozicija i izrečenih mišljenja političkih, ekonomskih, kulturnih, religioznih i ideoloških vizija, kod kojih su jedini trenutci susreta često samo oprečnost i svađa, potrebno je djelovati s „gradnjom uvijek novih mostova, cijeniti ono što ujedinjuje i gledati na razlike kao prilike razvitka u poštovanju svih. To je moguće preko strpljivog i pouzdanog dijaloga, koje zna cijeniti vrijednosti svačije kulture i prihvatiti dobro proizlazeće iz iskustva drugih.”⁴² Jedan takav pristup čini se preferirati recipročno poštivanje između sudionika međunarodnih odnosa kako bi se nadišle prepreke i isključenja, ali s dodatnom vrijednošću. Zapravo, za papu Franju prepreke i isključenja mogu biti prevladane otkrivanjem autentičnog milosrđa koje dozvoljava recipročno poznavanje, razumijevanje i dijalog, i osobito „neka ukloni svaki oblik zatvorenosti i prijezira i odagna svaki oblik nasilja i diskriminacije.”⁴³

Posljedicom je dijaloga nadilaženje međunarodnih odnosa usmjerenih na striktnu recipročnost ili na uvjetovane stavove ograničenim i posebnim interesima. Kako bi ih opisali, možemo se referirati na oblik sfere i poliedra koje papa Franjo upotrebljava u svojem tumačenju svijeta.⁴⁴ U sferi sve su točke na istoj udaljenosti od centra: tako stoje i sudionici međunarodnih odnosa pred postojećim situacijama i nadolazećim izazovima na planeti, praveći se da i oni vrše istu takvu ulogu upravljajući tim situacijama. Poliedar je drugačiji s obzirom na to da su mu površine sadržajno drugačije, kako su i sudionici međunarodnog života sa svojim identitetima, kulturama, različitim razinama razvitka, višestrukim društvenim kontekstima koje nije moguće poništiti i ukinuti. Evo potrebe za zajedničkim djelovanjem – bilo bi najbolje preko zajedničkih institucija, kako bi se spriječilo da dijalog, pregovori, dogovori bivaju zamijenjeni korištenjem sile ili pretpostavljenim pravom na *leadership*.

⁴¹ *Govor Diplomatskom zboru pri Svetoj Stolici*, 11. siječnja 2016.

⁴² *Ibid.*

⁴³ *Misericordiae Vultus*, Bula proglašenja Izvanrednog jubileja milosrđa, 11. travnja 2015. Dostupno na: https://w2.vatican.va/content/francesco/it/bulls/documents/papa-francesco_bolla_20150411_misericordiae-vultus.html.

⁴⁴ Usp. *Evangelii Gaudium*, 236.

Iz slike o poliedru koji zamjenjuje sferu deduciramo kako je za dijalog nužan identitet, od trenutka kad se istaknu različiti protagonisti međunarodnog života i kad se među njima stvori relacija. Zato što je upravo u službi relacije, identitet ne biva transformiran u sredstvo izolacije ili zatvaranja, niti učvršćivan u grupe, kako se jako često može potvrditi.

Dijalog za papu Franju postaje glavni put za podržavanje razumijevanja među raznolikostima i izgradnju mira usred perspektiva, tumačenja pravila i načina življenja i međusobno različitog djelovanja, ako ne i potpuno oprečnog. Ova je točka razvijena u kontinuiranosti sve od svoga ustoličenja na Petrovu Stolicu, kao nešto esencijalno što pripada realnome svijetu, osobnoj svakodnevnici, a ne jednoj ideji ili teoriji dijaloga. Ovo jasno pokazuje Apostolska pobudnica *Evangelii Gaudium* kada propituje cijelu Crkvu da se stavi u stanje dijaloga u različitim domenama *ad intra* i *ad extra* koje se uključuju u njezinu misiju,⁴⁵ ali ne manjkajućeg određenja koje se mora ticati strukturiranog dijaloga koji „zahtijeva strpljenje i skromnost koje prate temeljito istraživanje, zato što približnost i improvizacija mogu postati kontraproduktivni, ili čak mogu prouzročiti neugodnost i nepriliku.”⁴⁶ Ovdje dijalog između vjere i razuma, sa znanošću, međureligijski dijalog, društveni dijalog u odnosima među nacijama poprimaju određenu relevantnost kako za članove Crkve i crkvene institucije tako i za odnose među narodima i među državama.

Poznavanje temeljnih elemenata dijaloga dopušta nadilaženje nepovjerenja koje izranja u odnosima među osobama, a kasnije se prenose na međunarodne odnose dotičući se i pravne dimenzije, institucijskih razina ili funkcionalnosti jedne efikasne suradnje.

Na prvom mjestu *cilj*, koji je za Papu Franju izgradnja jednog pravednog društva: „U kulturi koja povlašteno mjesto daje dijalogu kao mjestu susreta, vrijeme je da naučimo osmisliti sredstva za stvaranje konsenzusa i dogovora, ne odvajajući to od brige za pravedno društvo, sposobno za sjećanje i u kojem nema isključenih.”⁴⁷

Zatim *prepreke* dijalogu kojih je Papa svjestan kada kaže: „Uviđamo kako je u kulturi, u kojoj svatko želi biti nositelj vlastite pojedinačne istine, građanima teško sudjelovati u zajedničkom projektu koji nadilazi osobne interese i želje.”⁴⁸ Dijalog traži odricanje nametanja vlastite istine, vlastitog načina gledanja, no bez gubitka

⁴⁵ Usp. osobito br. 241-258.

⁴⁶ *Govor na Papinskom institutu za arapske islamske studije*, 24. siječnja 2015. Dostupno na: https://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/january/documents/papa-francesco_20150124_pisai.html.

⁴⁷ *Evangelii Gaudium*, 239.

⁴⁸ *Ibid.*, 61.

vlastitog identiteta. Biti otvoreni razumjeti drugoga, s jasnoćom kako dijalog može obogatiti svakoga i tako postati konstruktivan.⁴⁹

Dakle subjekti, naime u stvarnosti protagonisti, pozvani su smatrati dijalog vrijednošću koja ide iznad same razmijene točki gledišta ili interesa koji se hoće ostvariti: „Dijalog je mnogo više od prenošenja neke istine. Izvire iz zadovoljstva govora i obogaćuje one koji jedno drugomu izražavaju ljubav putem riječi. To je dobro koje se ne sastoji u stvarima, nego u samim osobama koje se uzajamno daruju u dijalogu.”⁵⁰ Za svakoga od svojih protagonista dijalog mora postati stav otvorenosti i volje, dobronamjernosti i poštovanja prema sugovorniku, jedan unutarnji spokoj koji dopušta čuti ostala stajališta i ostvariti zajedničke ciljeve.

Na kraju papa Franjo upućuje na oblike dijaloga koje moraju dobro biti uzeti u obzir, daleko više od same komunikacije ideja i točki gledišta, kako bi se odredila istinska promjena. Od trenutka kada je „stvarnost važnija od ideje“ izbjegavaju se „razni oblici prikrivanja stvarnosti: anđeoski purizmi, diktatura relativizma, prazna retorika, projekti koji su više formalni nego stvarni, antipovijesni fundamentalizmi, etički sustavi lišene dobrote, intelektualne rasprave lišene mudrosti.”⁵¹ Voditi dijalog znači spustiti masku ispod koje se krije ne samo strah i nesigurnost, nego i posebni interesi ili strukturirani egoizmi: „Posvuda način za rješavanje otvorenih problema mora biti onaj diplomatski, dijalogom. A glavni put (...) je učiniti da prevlada 'moralna snaga prava' nad onom snagom koja je od materijala oružja.”⁵²

U međunarodnim odnosima bitni povratak dijalogu trebao bi se ticati konflikata ili bolje rečeno njihovih sprečavanja, reguliranja i rješenja. Papa Franjo uvjeren je kako je jedini način kako bi došlo do udruženja snaga jest prestanak neprijateljstava, na način da se slože sve uključene strane započeti „u obnovljenom duhu s obzirom na međunarodnu zakonitost, iskreni i pouzdan uzajamni hod i bratsko pomirenje.”⁵³ Kontrastno smo u opasnostima koje se danas u međunarodnim odnosima uočavaju, kako u stavovima pojedinih zemalja, koje se ogledaju u oblicima fundamentalizma, političkog, tako i onog ekonomskog, kulturalnog ili religijskog. U fundamentalizmu, zapravo, postoji teška opasnost za međunarodni red, jer on rađa različite oblike nasilja nedefiniranoga ishoda. Na različitim je sudionicima međunarodnog scenarija, dakle, uključujući religije, propitati se i sudjelovati dijalogom kako bi nadišli ta nasilja. Ulogu religija Papa definira u pohodu Turskoj, u studenom 2014. godine: „da bi se postigao cilj toliko visok i žuran, važan doprinos

⁴⁹ Usp. *ibid.*, 251.

⁵⁰ *Ibid.*, 142.

⁵¹ *Ibid.*, 231.

⁵² Govor Diplomatskom zboru pri Svetoj Stolici, 13. siječnja 2014. Dostupno na:

http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2014/january/documents/papa-francesco_20140113_corpo-diplomatico.html.

⁵³ Govor Diplomatskom zboru pri Svetoj Stolici, 12. siječnja 2015.

može doći iz međureligijskog i međukulturalnog dijaloga, tako da bi se spriječio bilo kakav oblik fundamentalizma i terorizma, koji teško ponižavaju dostojanstvo svih ljudi i instrumentalizira religiju.”⁵⁴

Dakle, u međunarodnim odnosima dijalog primjenjuje prinos različitih sudionika od kojih je svaki nositelj vlastitog identiteta, specifične kulture, i različite povijesti. Razlike se ne mogu eliminirati, jer bi to značilo dodirnuti nešto jako duboko: ne samo identitet naroda i kultura, već i ljudsko dostojanstvo koje je temeljni element tog identiteta. Ovim snažnim uvjerenjem papa Franjo je potvrdio da je dijalog glavni instrument za poštivanje identiteta, kako bi se nadišle različite prepreke koje mogu degenerirati u zatvaranje i sterilna natjecanja koja se lako pretvaraju u zidove i sukobe. Povodom 25. obljetnice pada berlinskog zida, naglasio je u svojem apelu: „Gdje je zid, tu je i zatvorenost srca. Mostovi služe a ne zidovi!”⁵⁵

Konkretna primjena ove vizije u sadašnjem povijesnom trenutku realizirani je stav u pogledu ljudske mobilnosti, nahranjen uvijek novim uzrocima koje određuju preseljenje tisuće osoba često u bijegu od nasilja, smrti od gladi, klimatskih promjena ili manjka dostojanstvene i ljudske budućnosti. Papa Franjo opisuje ovu činjenicu snažno i realistički: „Ponekad se ne ide toliko u potragu za boljom budućnošću, nego jednostavno za nekom budućnošću jer ostanak u vlastitoj domovini može značiti i sigurnu smrt.”⁵⁶ Dijalog je u ovom slučaju prva manifestacija sposobnosti dobrodošlice: „Potrebna je promjena stava u tim slučajevima, tj. prijeći iz nezainteresiranosti i straha u iskreno prihvaćanje drugoga.”⁵⁷

Nije riječ samo o materijalnoj otvorenosti u susretu s tragedijama, gdje ljudske osobine kao da imaju sad samo žrtve, nego o političkim aktivnostima koje nužno zahtijevaju jednu sposobnu raspodjelu kako bi se nadišle nacionalne granice, zahvaljujući sredstvima i koordinaciji. Možemo li još nastaviti brinuti se o jamčenju sve više neizvjesnih ravnovjesja umjesto da promičemo stabilnost koja je u stanju izgraditi mirotvorne situacije? Prije svega ovim se postavlja pitanje povezivanja konkretnih ciljeva pravednosti i zakonitosti sa zahtjevima čovječnosti. Potreba koja možda može biti ignorirana na institucionalnoj razini, no ne može nikome promaknuti, čak i najjednostavnijoj osobi koja se osjeća dijelom ljudske obitelji i čini od ljubavi prema drugima ili način života ili sustav upravljanja za države i međunarodnu zajednicu. Papa Franjo izrekao je to na supstancijalan i jednostavan način kada je, govoreći u FAO-u 16. listopada ove godine, postavio pitanje: „Zar je

⁵⁴ *Govor na susretu s vlastima u Ankari*, 28. studenog 2014. Dostupno na:

https://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2014/november/documents/papa-francesco_20141128_turchia-incontro-autorita.html.

⁵⁵ *Angelus*, 9. studenog 2014. Dostupno na: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/angelus/2014/documents/papa-francesco_angelus_20141109.html.

⁵⁶ *Govor Diplomatskom zboru pri Svetoj Stolici*, 12. siječnja 2015.

⁵⁷ *Ibid.*

previše razmišljati o uvođenju u jezik međunarodne suradnje kategorije ljubavi, shvaćenu kao besplatnost, jednakost u pregovaranju, solidarnost, kao kulturu darivanja, bratstvo, milosrđe? Ustvari ove riječi izražavaju praktični sadržaj pojma 'humanitaran', toliko upotrebljavan u međunarodnim aktivnostima. Ljubiti braću i to učiniti prvi, bez očekivanja odgovora: ovo je evanđeosko načelo koje pronalazi potvrdu u mnogim kulturama i religijama i postaje načelo ljudskosti u jeziku međunarodnih odnosa.”⁵⁸ Vjerujem kako je svaki komentar na ovu situaciju suvišan ukoliko smo uvjereni u moć ljubavi.

Učenje pape Franje o međunarodnim odnosima svjetlo je koje može doprinijeti da se nađu prepreke, nasilje u svojim različitim oblicima, neuključivanje u suradnju, zatvaranje granica i srca. Svjetlost koja može osvjetliti diplomaciju i međunarodne institucije potičući njihovu svijest kako „ne smijemo djelovati samo kad to rade ostali, niti ograničavati se u samilosti, zato što se ona zaustavlja na pomoći u potrebi, dok ljubav nadahnjuje pravednost i ključna je za realizaciju pravednog društvenog reda između različitih stvarnosti koje žele riskirati u recipročnom susretu.”⁵⁹

Ova bih razmišljanja htio pružiti vama studenti i profesori: vi se trebate u tome formirati i formirati druge kako bi mogli pružiti pozitivnu poruku koja je u stanju odgovoriti na zatvorenost koja je u međunarodnim odnosima uvijek u zasjedi, i kako biste dopustili da vas iznenadi svježina i dubina učenja Pape. Kako dobro znamo, to nastojanje zahtijeva veliku pažnju, istinsku meditaciju, razumijevanje nauka Crkve. Nastojanje koje nalaže oslušivanje svijeta, njegovih tragedija i potreba i tako pobuđuje i ohrabruje s punom sviješću i savješću sudionike međunarodnih odnosa, izazivajući najbolje namjere, dijeljenje s drugima, zauzetost i konkretni osjećaj ljudskosti.

Hvala!

⁵⁸ *Govor u FAO-u povodu Svjetskog dana hrane*, 16. listopada 2017.

⁵⁹ *Ibid.*